

REVOLUTIEJAAR 1920
Kroniek van een vrijzinnig bolsjewiek

Door Hans Happel

Schrijver: Hans Happel

ISBN: 9789464055931

© 2020 Hans Happel

Beste Lezer,

Deze kroniek begint in november 1919, twee jaar na de Oktoberrevolutie in Rusland, één jaar na de novemberdagen in Duitsland en één jaar na de oproep tot revolutie door Troelstra te Rotterdam. De kroniek eindigt in september 1920. Het offensief van de Rode Legers richting West-Europa werd gestopt in de slag aan de Wisla nabij Warschau. De wereldrevolutie stakte.

De kroniek laat zich lezen als een ideeënroman van de Hollandse significa, in deze tekst in een cursieve letter gepresenteerd, én van het Hollands marxisme, in een rechtopstaande letter typografisch weergegeven. Toch blijven de filosofische ideeën van mijn hoofdpersoon en van de significa te impliciet voor een systematische uiteenzetting. Voor degene die meer willen weten over de significa en het filosofisch relativisme van mijn hoofdpersoon is aan de kroniek een essay toegevoegd waarin dit gedachtegoed wordt geëxpliciteerd en in een context geplaatst.

De naam van de hoofdpersoon is bewust verdonkeremaand. Iedere gelijkenis met historisch bestaande personen uit het jaar 1920 berust overigens niet op toeval. Zijn vrienden en intimi worden met de voornaam aangesproken, wat toentertijd niet echt gebruikelijk was. Je mag het als een anachronisme opvatten. De besproken gebeurtenissen in de kroniek en hun volgorde in de tijd hebben of hadden toen exact op de aangeduide datum en bewuste plek kunnen plaatsvinden. Kortom, deze kroniek mocht op geen enkele manier een precieze beschrijving van een stuk geschiedenis worden, maar wil - als een biopic op het witte doek - de geschiedenis zo dicht en zo dichterbij mogelijk benaderen.

Verder gaat mijn dank uit naar Jacques van den Borgh en Peer Elshout. Zonder hun redactionele kwaliteiten was de kroniek niet in deze vorm tot stand gekomen.

Honderd jaar later, Hans Happel, a.d. 2020 te Tilburg

DEEL I: REVOLUTIEJAAR 1920, Kroniek van een vrijzinnig bolsjewiek	7
Proloog	9
Een lege fauteuil	12
Russische juwelen	15
De wereldrijkgedachte	17
Internationale Arbeidershulp	21
Kerstmis 1919: Viering van de komst van de Vredesvorst?	26
Taaldaden en taaltrappen	31
Een bloedbad vóór de Rijksdag	35
Debat in 'Het koffiehuis van den Volksbond tegen Drankmisbruik'	38
Retraite in een Benedictijner abdij	41
Het Amsterdams Bureau van de Komintern	44
Opnieuw een zondagmorgen met Theo	49
Mededelingen No. 3	52
De Ruhropstand	55
Signifische overpeinzingen in een klooster	58
Het niet aflatende debat met Theo	61
Een proeve van theologische signifi- ca	65
De Antirevolutie Wet	69
Het Godshuis in de Lichtstad	74
De Linkse Stroming: Een kinderziekte van het communisme	77
Signifische dialogen, tijdens een zomers uitstapje in 't Gooi	80

De Eerste Heilige Communie van Evert en Hugo	89
Witte, Rode, Zwarte, Blauwe, Groene en Poolse legers	91
De ontmoeting met Tagore: Is alles ijdelheid der ijdelheden?	97
Epiloog: Mathesis en mystiek	99
Geraadpleegde literatuur	104
DEEL II; RELATIVISME EN SIGNIFICA	105
Het non-duale denken van Nietzsche en Boeddha	107
Mathesis, poëzie en significa.	109
Taaltrappen	110
Taaldualisme	112
Dialectiek	114

DEEL I
REVOLUTIEJAAR 1920
Kroniek van een vrijzinnig bolsjewiek

PROLOOG

Sinds tweeënhalft jaar zijn Betsy, mijn trouwe levensgezel en strijdmakker, en ik teruggekeerd en weer nedergedaald op een vertrouwde plek in de buurt van het ouderlijk nest. Onmiddellijk nadat wij de eerste geruchten vernamen van mijn mogelijke benoeming tot hoogleraar aan de Gemeente Universiteit zijn we stilletjes op zoek gegaan naar een geschikt huis voor ons gezin. Jan van elf, Els van negen, Cor van zeven en Ans van vijf vormen de kinderrijkdom, die Betsy en ik te huisvesten hebben. Ons oog viel op een etagewoning aan de Koninginneweg waarvan we het ruime bovenhuis konden betrekken.

Na een verblijf van ruim tien jaar, dat veel weg had van een verbanning naar de meest verre uithoeken in de provincie, voelde de terugkomst in de hoofdstad als een weldadig, warm bad. De vrienden uit de revolutionaire beweging woonden direct in de buurt of slechts een paar tramhaltes van ons vandaan. In de winderige havenstad aan de Westerschelde, die we inruilden voor de hoofdstad, beperkten onze politieke contacten zich tot een handjevol vrije socialisten, die dweepten met de roemruchte Rode Dominee, en tot wat leden van de Vrijdenkersvereniging *De Dageraad*. Ik was een trouwe bezoeker van de samenkomsten van dit genootschap, zondagmorgen om de week tijdens kerktijd. De eerlijkheid gebiedt te vertellen, dat deze zittingen ondanks hun atheïstisch karakter veel weg hadden van een eredienst in een kerk. Leden lazen gedichten voor, en een koor droeg bij tot de feestelijke en strijdbare sfeer van de bijeenkomst. Alcohol, koffie en thee werden geweerd. Over een rookverbod werd vaak gedelibereerd, maar zonder verder gevolg. In tegenstelling tot de overgrote meerderheid van de aanhangers van *De Dageraad* ben ik de materialistische wereldbeschouwing niet toegedaan. Ik nam vol enthousiasme deel aan het samenzijn op de zondagochtend, vanuit een meer spirituele invalshoek. Gedurende al die jaren - tot op de dag van vandaag - prijkt er een Boeddhabeeldje op mijn bureau.

De Scheldestad was een verademing vergeleken bij het treurige fabrieksstadje in het Zuiden des Lands waar ik met mijn vrouw aanvankelijk had gewoond en waar wij tweeën de enig geregistreeerde leden van de sociaaldemocratische partij waren. We bezorgden daar op een beperkt aantal adressen het partijblad en we colporteerden zo nu en dan heel voorzichtigjes met de krant in een paar arbeidersbuurten. Dat was niet geheel zonder risico. Opgeschoten kwajongens konden je behoorlijk lastigvallen. Schelden, 'vuile rooie' en intimideren was nog het geringste. Je verjagen, al dan niet stenen gooiend achter je aan, was al eens eerder vertoond toen het gespuis in de

smiezen kreeg dat een kameraad vanuit Rotterdam met de trein Tilburg, Eindhoven en Helmond aandeed om in deze Brabantse industriesteden propaganda te maken voor de sociaaldemocratie. Het schoot niet op met de partij-opbouw in het Katholieke Zuiden en we wilden er wel weg. Naarstig solliciteerde ik naar een betrekking in een andere stad.

In de winderige havenstad aan de monding van de brede rivier werd ik tenslotte leraar wiskunde en boekhouden aan de plaatselijke Rijks HBS en Handelsschool. Hier werden onze kinderen geboren en groeiden ze als buitenbeentjes op. Tot verwondering van, en in het bijzijn van omstanders tutoyeerden zij hun ouders, spraken ons bij de voornaam aan, en liepen ze - als de weersomstandigheden het toelieten - barrevoets buiten op straat. Betsy die fervent lezeres is van lectuur over reformpedagogiek, was de mening toegedaan dat op blote voeten lopen veel beter was voor de fysieke ontwikkeling van het kind dan het dragen van schoeisel.

Maart 1917 werd ik benoemd tot hoogleraar in Amsterdam. Mijn oude moeder kreeg het goede nieuws nog net mee. Zij overleed op de twaalfde van die maand. Wat hadden Betsy, mijn zusje Do, moeder en ikzelf ons verheugd over het hernieuwd tezamen wonen in de hoofdstad. Moeder zou er op loopafstand voor de kleinkinderen kunnen zijn. Het heeft zo niet mogen wezen. Begin juni, drie maanden na moeders dood, gingen we vanuit de Scheldestad over naar de bovenwoning aan de Koninginneweg te Amsterdam.¹

Mijn leven in de hoofdstad werd naast mijn gezin, de partij en de universiteit voor een groot deel bepaald door mijn werkzaamheden als bewindvoerder van het Internationaal Instituut voor Wijsbegeerte. Via mijn vriend en collega Bertus Brouwer ben ik daar ingerold. Peetvader en initiator van het instituut is een man met profetische gave, tevens schrijver en medeoprichter van een gerenommeerd literair tijdschrift. Inmiddels alweer jaren uit de gratie bij de leden van de Republiek der Letteren, én na een mislukt experiment met een communistische kolonie in 't Gooi,

---

¹ Foto: Koninginneweg 192

heeft hij er zijn levenswerk van gemaakt om vanuit alle windstreken op aarde Koninklijken van Geest bijeen te brengen die deze droeve wereld gaan leiden naar een glorieuze toekomst van wederzijdse verstandhouding en eeuwige vrede. Hebt u in hem misschien de beroemde schrijver en idealist Frederik van Eeden herkend? In dit initiatief werd hij vanaf het eerste uur trouw bijgestaan door zijn protegé Henri Borel, een voormalig Chinese tolk uit Nederlands-Indië, sinds zes jaar terug in de patria en auteur van Wu Wei, een filosofische fantasie over Lao Tse's leer van 'het doen door niet te doen'.

Aan de vooravond van de wereldoorlog - in juni 1914 om precies te zijn - zag het er even naar uit dat de eerste stappen gezet waren in de richting van een bond van Koninklijken van Geest. In Potsdam, in het buitenhuis van de ouders van een van de nieuwbakken leden, werd de bloedbond van geniën opgericht. Amper twee maanden later stierf dit nobele streven naar eensgezindheid en collectieve dadendrang een stille dood door het uitbreken van de Grote Oorlog. Een aantal ridders van de geest werd aangestoken door het nationalistisch virus. De Duitse bloedbroeders, met uitzondering van de principiële pacifist Gustav Landauer, gingen onvoorwaardelijk vóór trouw aan het vaderland.

Na deze faliekante mislukking bleven de profeet Van Eeden en zijn makker Borel niet stilzitten. In mijn collega hoogleraar Bertus Brouwer ontdekten zij hoe mathematische begaafdheid samen kan gaan met vrijheid van oordeel, een edel karakter en een spirituele geest. Bertus had geheel onafhankelijk de idee van de koninklijkheid van geest reeds in zichzelf gevormd. Samen met Borel en Joop de Haan - al meer dan twintig jaar onvoorwaardelijk bondgenoot van de profeet - smeedde deze mystieke mathematicus vanuit ons bescheiden polderlandje aan de Noordzee een nieuwe kring rondom Van Eeden, de gerenommeerde schrijver met profetische gave. Op uitnodiging van Bertus sloot ik me bij hen aan. Een jaar geleden schreven we een keur van grote geesten aan om in gezamenlijk overleg een Internationaal Instituut voor Wijsbegeerte het licht te doen zien.

EEN LEGE FAUTEUIL

Zaterdag 8 november 1919, Koninginneweg 192 Amsterdam

De stormwind was gaan liggen. De stortbuien waren voorbij en het miezerde nog wat na. Op deze druilerige, grijze zaterdagmiddag ontving ik bij mij aan huis een wat merkwaardig gezelschap: mijn vrienden van De Signifische Kring. Onder deze geuzennaam voerden wij samen het bewind over het Internationaal Instituut van Wijsbegeerte. Van Eeden, de schrijver met profetische gave, initiator van de bloedbond van de Koninklijken van Geest en van het Internationaal Instituut was aanwezig, gekleed in een manchesterpak dat nog stamde uit de tijd dat hij zijn profetische kwaliteiten inzette voor een communistische kolonie op zijn landgoed in 't Gooi. De tweede gast van deze middag was Borel, de Chinese tolk, zijn trouwe adept en leerling. Hij verscheen die middag strak in het pak met vlinderdas en pince-nez. Uiterst gedistingeerd in alles, een echte Haagse heer. Hij deed zich in zijn voorkomen voor als een uitgesproken estheet, met een afwerende houding tegenover het alledaags banale. Toch was hij allesbehalve stijfdeftig. Het genoegen van een wijntje en een Trijntje op zijn tijd liet hij niet makkelijk aan zich voorbijgaan. De derde bezoeker was Brouwer, onze mystieke mathematicus. Zijn rijzige, lenige gestalte, zijn scherp getekend, tanig gezicht en zijn strak achterover gekamde, blonde manen gaven hem het aanzien van een slanke held uit een Germaanse sage.

Ik verwachtte in totaal vier gasten in onze sober ingerichte, maar stemmingsvolle salon van de kamers en suite. De reeds aanwezige kringleden verkeerden in spanningsvolle afwachting van het vijfde lid dat plaats zou gaan nemen in de nog enig overgebleven lege fauteuil. Tot voor kort werd die plek ingenomen door Joop de Haan. Hij had ook het thema van deze middag aangedragen. Binnen De Signifische Kring had hij geijverd voor een onderzoek naar de theologische significa. In verband met zijn recente bekering stemden de overige leden van de kring daarmee in.

Tijdens de wereldoorlog had Joop zijn joodse geloof terug gevonden. Vanaf het moment van deze terugkeer naar het geloof der vaders was hij vol goede voornemens om zijn wilde leven achter zich te laten. Een roman van zijn hand had een enorme schok teweeg gebracht, zelfs onder het vrijzinnige en weldenkende deel van het Nederlandse volk. In deze schandaalroman onthulde Joop hoe hij op zijn kamertje in de wijk de Pijp, destijds het kwartier van de Amsterdamse bohème, zijn geliefden ontving en met hen intieme, homoseksuele betrekkingen onderhield. Hij schaadde daarmee op een uiterst onverkwikkelijke wijze de reputatie van een vermaard arts en het kostte hemzelf het redacteurschap van de kinderpagina bij het socialistisch dagblad. Door deze affaire was Joop als Jood en homoseksueel gedoemd tot een leven in de uiterste marginaliteit. Hij vratt zich op, vol ressentiment tegen de doorsnee Nederlander en de Nederlandse samenleving. Uiteindelijk was